

UTICAJ POLICIJSKE SUPKULTURE NA USPEŠNOST U FINANSIJSKIM ISTRAGAMA¹

Oliver Lajić²

Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Sažetak: Sa opštim napretkom društva, kao i društveno štetnih pojava kojima se društvo suprotstavlja na institucionalan način, uvećava se i usložnjava i policijski aparat. Međutim, u kontekstu bavljenja delatnostima usmerenim na prikupljanje informacija i dokaznog materijala vezanog za krivična dela, uključujući i krivična dela iz sfere organizovanog kriminala i korupcije, kao i istraživanje tokova imovine stečene tim delima, posebnu pažnju zauzima uloga kriminalističke policije, odnosno njenih organizacionih jedinica koje su specijalizovane za borbu protiv organizovanog kriminala, odnosno drugih specijalizovanih tela (najčešće agencija ili posebnih istražnih subjekata). Interakcije različitih činilaca, u okviru policijske službe ili šire, čije delatnosti pronalaze ishodište u istoj misiji, potencijalni su izvor nesuglasica, što u prvi plan stavlja karakteristike policijske profesije, odnosno pripadajuće supkulture. U radu su analizirane opšte karakteristike pripadnika policijske profesije koje mogu imati reperkusije na uspešnost u finansijskim istragama kao i neophodne pretpostavke koje idu u prilog njihove uspešnosti, odnosno procesi kojima su izloženi policajci angažovani u finansijskim istragama, u cilju poboljšanja efikasnosti. Takođe, identifikovani su i druge okolnosti, na strategijskom i operativnom nivou, čije ostvarenje može znatno uticati na ostvarene rezultate u istraživačkom procesu.

Ključne reči: policijska profesija, finansijske istrage, karakteristike policijske profesije, specijalizacija, međuagencijska saradnja.

---

¹ Rad je rezultat realizovanja naučnoistraživačkog projekta pod nazivom *Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija*. Projekat finansira Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. 179045), a realizuje Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu (2011–2014).

² dr Oliver Lajić, predavač Kriminalističko-policijske akademije u Zemunu, e-mail: oliver.lajic@kpa.edu.rs

1. Uvod

Porast organizovanog kriminaliteta i plasiranja tzv. prljavog novca u regularne finansijske tokove izazvao je veće interesovanje stručne javnosti i javnosti uopšte za problematiku efikasnog oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalom (Bošković, Marinković 2010: 88). Policija, u tom smislu, zauzima zapažen položaj, a u kontekstu bavljenja delatnostima usmerenim na prikupljanje podataka i informacija vezanih za krivična dela, uključujući i krivična dela iz sfere organizovanog kriminala i korupcije, kao i oduzimanje imovine stečene tim delima, za predmet ovog rada bitna je prvenstveno kriminalistička policija, odnosno njene organizacione jedinice koje su specijalizovane za borbu protiv organizovanog kriminala. Pored ovog vida policijske službe, kao ključnog nosioca kriminalističkih i finansijskih istraga u većini pravnih sistema, izuzetan značaj pripada i specijalizovanim policijskim telima za realizaciju finansijskih istraga, koje mogu biti u sastavu ili izvan kriminalističke policije, zavisno od organizacione strukture subjekata za borbu protiv kriminala, koja je različita u različitim pravnim sistemima.

Specijalizovanu policijsku formaciju poznaje i organizacioni model prisutan u Srbiji, a predstavlja je Jedinica za finansijske istrage (u daljem tekstu JFI), organizaciona jedinica u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, u čijoj je neposrednoj nadležnosti sprovođenje ove vrste istraživanja. Tačnije, JFI je organizacioni deo Službe za borbu protiv organizovanog kriminala (u daljem tekstu SBPOK), organizacione jedinice Uprave kriminalističke policije u sedištu Ministarstva, u čijoj prvenstvenoj nadležnosti je borba protiv ovog vida kriminala. Jedinica je organizovana po teritorijalnom principu, odnosno pored organizacione jedinice u sedištu SBPOK, ona ima isturena odeljenja u regionalnim centrima. Ostali policijski organi, u smislu pomenutog predmeta istraživanja, imaju značaj samo kao izvor za informacije o kriminalnim aktivnostima kojima je stečena značajnija imovinska korist i, eventualno, u pružanju logističke podrške vezane za realizaciju konkretnih akcija na terenu (Banović, Lajić, 2008: 78).

U nastavku rada i dalje će biti korišćen termin "policija" podrazumevajući pod njim kriminalističku policiju, dok će se odgovarajući izrazi upotrebljavati za specijalizovane policijske jedinice za suzbijanje organizovanog kriminala i sprovođenje finansijskih istraga. No, pre nego se detaljnije osvrnemo na razmatranje ostalih faktora koji mogu uticati na kvalitet postupka istraživanja tokova dobiti stečene kriminalom, u prvi plan biće stavljeno nekoliko opštih pitanja vezanih za pripadnike policijske profesije i iskustva koja u tom pogledu potiču iz uporedne policijske prakse.

2. Uopšte o policijskoj supkulturi

Pripadnike policijske profesije, u kontekstu bavljenja ovom vrstom posla, moguće je posmatrati kao specifičnu kategoriju. Nastanak posebne profesionalne policijske supkulture potenciran je osećajem socijalne izolovanosti, rizicima posla, specifičnim ovlašćenjima i odgovornostima, nužnošću međusobne solidarnosti u zajedničkim akcijama, internim sistemom obuke i sticanja profesionalnog znanja u praksi i prirodom informacija koje se koriste u radu (Milosavljević, 1997: 587). Istraživanja policijske kulture sprovedena od šezdesetih godina prošlog veka i kasnije ukazuju na nekoliko njenih dominantnih karakteristika, koje su aktuelne i u današnje vreme. Milosavljević, pozivajući se na Rajnera (Reiner), navodi da se radi o (1) posvećenosti misiji, (2) cinizmu, (3) sumnji, (4) socijalnoj izolaciji i solidarnosti, (5) konzervativizmu, (6)

mačizmu, (7) rasnim predrasudama³ i (8) pragmatičnosti (Milosavljević, 1997: 588-590). Bavljenje policije bilo kojom vrstom istražne delatnosti, pa sledstveno tome, i bavljenje finansijskim istraživanjima, potrebno je posmatrati u svetlu izloženih karakteristika policijske supkulture, budući da one izvesno utiču na odnose u radnom okruženju i meru uspeha u preduzetim aktivnostima.

U svetlu finansijskih istraživanja čine se najbitnijim karakteristike prethodno označene brojevima (1), (3), (5) i (8), pa će u nastavku biti kratko prokomentarisane. Kao centralna kategorija u policijskoj kulturi pojavljuje se osećanje dužnosti, odnosno svest da rad u policiji nije običan posao, već nešto poput načina ili stila života (Milosavljević, 1997: 588). "Posvećenost misiji", kako je naziva Reiner, odnosno predanost poslu, neophodna je karakteristika policijskih službenika koji se bave finansijskim istraživanjima. Ovakve vrste istraga, kao i bilo koji drugi poslovi vezani za suzbijanje organizovanog kriminala, uvek predstavljaju kompleksne zadatke, čije rešavanje zahteva dodatno angažovanje. Stoga, za policajce na ovakvim i sličnim radnim mestima ne postoji klasično radno vreme. Ono je ustupilo mesto angažovanju "po potrebi", pri čemu se ovakav vid raspodele radnog vremena ne smatra teretom, nego neophodnošću, dok se samom poslu ne pristupa zbog obaveznosti proizašle iz normativnih pravila, nego iz uverenja.

U istraživanju policijske prakse vezane za finansijske istrage Levi i Osofsky beleže da se, i pored očigledne preopterećenosti poslom, nijedan od policajaca angažovanih na ovom vidu posla nije ni u jednom trenutku požalio na uslove rada. Štaviše, bili su spremni da pomognu svojim kolegama i u radu na krivičnim aspektima predmeta, iako su u tim trenucima finansijske istrage "tapkale u mestu" (Levi, Osofsky, 1995: 38). Pomenuti autori vide ovu okolnost kao specifičnu osobinu psihološkog profila policajaca, koji vole da pomognu u hitnim slučajevima, što čini i suštinu njihovog poziva. Takođe, ukazuju i na činjenicu da policajci najviše brinu o ishodu postupka oduzimanja imovine, s obzirom da su upravo oni ti koji su proveli najviše vremena tragajući za osumnjičenim i njegovim finansijama (Levi, Osofsky, 1995: 53), što im daje za pravo da na uspešno urađen posao gledaju kao na svojevrsno priznanje vlastitom angažovanju.

U vezi druge bitne karakteristike policijske supkulture može se reći da sumnja predstavlja karakternu crtu svakog policajca, koja se usađuje u mentalni sklop počev od osnovne policijske obuke, a zatim razvija kroz učenje od starijih kolega i praktično postupanje. Dekart je pre četiri veka rekao *cogito ergo sum*, a ova čuvena izreka, široko prihvaćena u kriminalistici, predstavlja radni moto svakog posvećenog policajca. U suštini, radi se o korisnoj osobini policajaca, koja može doprineti prepoznavanju čitavog spektra različitih znakova u okruženju koji ukazuju na nedozvoljena ponašanja uopšte, odnosno na moguće tokove nelegalno pribavljenih sredstava. Međutim, ukoliko je prenaplašena, može doneti više štete nego koristi, s obzirom da sumnja može prerasti u paranoično ponašanje (Milosavljević, 1997: 589).

Konzervativizam i pragmatičnost, kao obeležja koja određuju policijsku supkulturu, imaju različite uticaje na praktične efekte u policijskom radu. Konzervativizam, shvaćen kao nespremnost ili otpor prema primeni novih tehnika ili tehnologije, obično šteti, s obzirom da vodi traćenju potencijala i bespotrebnom trošenju vremena tamo gde to nije neophodno, uz izostanak svih pogodnosti koje sa sobom nose automatizovane pretrage ili druge blagodeti informatičkih tehnologija. U policiji uopšte beleži se trend otpora prema novinama koje donosi tehnološki razvoj, i pored očiglednih prednosti koje on donosi. Prema navodima šefa jednog kanadskog policijskog odeljenja, policajci ne vide potrebu za traganjem u bazama podataka, s obzirom da "tamo neće naći osumnjičenog" (Le Beuf, 2001: 15). Činjenica je da pojedini policajci vide rad za kompjuterom kao

³ Ova karakteristika odnosi se na područja SAD, Velike Britanije i Kanade, odakle i potiču istraživanja policijske kulture na osnovu kojih su izvedene navedene karakteristike. U našim uslovima pre bi se moglo reći da se radi o nacionalnim ili etničkim predrasudama.

gubljenje vremena, kao i da mlađi policijski službenici obično imaju više sklonosti ka novim tehnologijama, ali bi bilo pogrešno stvari generalizovati na ovaj način, jer "neki mladići se plaše tehnologije, dok stariji, s dvadesetpet godina službe, uživaju u njoj" (Le Beuf, 2001: 9). Konzervativizam se može ogledati i u odsustvu proaktivnih finansijskih istraživanja, koja bi težila da se unapred sačine finansijski profili "ciljanih prestupnika". Levi i Osofsky, u tom smislu, primećuju da su policijske akcije uglavnom okrenute reaktivnom postupanju (Levi, Osofsky, 1995: 39). Suprotno konzervativizmu, pragmatičnost kao opšte obeležje policijske kulture može se smatrati korisnom osobinom, s obzirom da podrazumeva usmerenost na praktična rešenja koja donose neposrednu korist i poboljšanja.

3. Podela poslova u policijskoj organizaciji posmatrana u svetlu finansijskih istraga

U okvirima kriminalističke policijske službe postoje različite vrste poslova, što je u uskoj vezi s procesima specijalizacije, o kojima je će kasnije biti nešto više reči. Specijalizacija je poželjna, budući da se na taj način stiču usko stručna znanja i veštine, koja omogućavaju kraće vreme angažovanja, uz postizanje boljih rezultata. Treba pomenuti da policijske službe konstantno rade pod pritiskom efikasnosti, koja se nameće spolja, usled uticaja javnog mnjenja, koje kao glavni uzrok za ekspanziju kriminala često vidi izostanak odgovarajuće policijske aktivnosti. Pritisci potiču i iznutra, zbog zahteva najvišeg policijskog rukovodstva, koji linijom subordinacije idu prema bazi, a u cilju ostvarenja politike suzbijanja kriminala proklamovane od strane vrha izvršne vlasti. Pri tome se prioritet daje nasilničkom i imovinskom kriminalu, s obzirom da je percepcija ugroženosti građana kriminalom direktno uslovljena brojnošću krivičnih dela koja pripadaju prethodno pomenutim vidovima kriminala. Zbog toga se može desiti da u centru pažnje policijskih snaga ne budu krivična dela na koja bi zaista trebalo staviti akcenat.

Opisana pojava može se reflektovati i na svest policijskih službenika, te se može desiti ono što uočavaju Levi i Osofsky, da većina policijskih službenika angažovanih na poslovima finansijskih istraga nije zadovoljna viđenjem tog posla od strane svojih kolega, koji smatraju da to nije "pravi" policijski posao. Čak i kada vrh policijskog menadžmenta načelno podržava finansijske istrage, policajci su ponekad frustrirani nedostatkom suštinskog razumevanja njihovog rada (Levi, Osofsky, 1995: 38). Policijski posao bi trebalo da bude zabavan, izazovan, uzbudljiv, igra moždanih vijuga i znanja, dok praćenje finansijskih tragova kroz papire teško da zadovoljava ijedan standard ponašanja koji postoji u policiji (Nelen, 2004: 527). U svakom slučaju, da bi se dao adekvatan odgovor na zahteve u pogledu ostvarenja postavljenih ciljeva u suzbijanju kriminala, osnivaju se posebna, usko specijalizovana odeljenja. Ovakva struktura policijske organizacije nameće se kao nužnost. Treba naglasti da prethodno iznete okolnosti, ipak, nisu opredeljujući faktor koji je doveo do procesa specijalizacije, s obzirom da je u pitanju opšti trend prisutan među subjektima suzbijanja kriminala. Međutim, postojanje posebnih policijskih odeljenja ima i svoje negativne strane, s obzirom da ono najčešće remeti kontakte među policajcima, iz tradicionalnih ili kulturoloških razloga (Le Beuf, 2001: 14). Zajednički policijski rad danas je svojstven manjim policijskim jedinicama, u kojima "svi rade sve" i u takvim okruženjima obično se ne osećaju tenzije koje nastaju usled različitih pogleda na zajedničku misiju, a ređa su i razmimoilaženja iz mnogo nižih pobuda, poput sujete ili ličnih animoziteta.

S obzirom na činjenicu da i policijske jedinice za finansijske istrage pripadaju posebnim i usko specijalizovanim policijskim formama, uobičajeno je da ih prate sve negativne pojave koje u današnje vreme proizlaze iz neformalnog rangiranja policijskih odeljenja. Visoko mišljenje o sebi, koje se obično pripisuje pripadnicima specijalizovanih policijskih jedinica, suprotstavljeno je osećaju inferiornosti drugih, "manje važnih policijskih službi". Takođe, može se raditi i o rivalstvu između pojedinaca koji rade u istom odeljenju koje je visoko pozicionirano u neformalnom vrednovanju policijskih struktura. Sa druge strane, treba imati u vidu da finansijske istrage ne mogu biti pokrenute spontano, i da obično prva saznanja o imovini koja je zarađena na nelegalan način potiču upravo od službi koje se bave klasičnim policijskim poslovima, odnosno istraživanjem krivičnih dela i prikupljanjem dokaza. Zbog toga je više nego značajno da ovi subjekti pravilno uoče elemente koji ukazuju na postojanje imovine stečene kriminalom i da o tome obaveste nadležne organe, ukoliko i sprovođenje finansijskih istraživanja ne pripada u njihovu nadležnost. Ranije pomenuti animoziteti, kombinovani s nedostatkom znanja i/ili interesovanja, mogu predstavljati smetnju u tom smislu, pa je rešenje neophodno tražiti u pravilnom usmeravanju resursa od strane rukovodilaca u policijskim službama klasičnog tipa, kao i u adekvatnoj edukaciji njenih pripadnika o okolnostima značajnim za prepoznavanje "simptoma" koji ukazuju na postojanje ilegalno stečene imovine (u bilo kom obliku), odnosno njeno dalje kretanje.

Za uspeh finansijskih istraga neophodna je, dakle, čvrsta veza i dobra koordinacija između prethodno pomenutih subjekata, kao i započinjanje finansijskih istraga odmah po saznanju za izvršeno delo, odnosno pribavljenu nelegalnu dobit. Mnogi autori apostrofiraju ove činjenice i ukazuju na okolnost da finansijska istraživanja moraju biti pravovremeno započeta (v. Levi, 2000: 6; Vettori, 2006: 6; Banović, Lajić, 2008: 73; Golobinek i sar., 2006: 47) i da samo tada mogu dati dobre rezultate. U protivnom, ukoliko se osumnjičenima ostavi dovoljno vremena, sasvim izvesno je da će imovina koju su stekli na nelegalan način promeniti formu i titulara, čime će se značajno otežati, a možda i onemogućiti dalja istraživanja, a očekivani rezultati će vrlo verovatno izostati. Neophodnost započinjanja finansijskih istraživanja u početnim fazama uvrštena je kao pravilo u normativnim rešenjima pojedinih država. Tako je u zakonodavstvu Nemačke predviđeno da finansijska istraga mora biti sprovedena u ranoj fazi u slučajevima organizovanog kriminala,⁴ nad osumnjičenima i svim licima koja su označena kao pomagači (Vettori, 2006: 63). Iznete okolnosti dodatno naglašavaju potrebu dobre saradnje među istražiteljima klasičnog tipa i finansijskim istražiteljima, zbog čega bi se između kvaliteta saradnje i mere kasnijeg uspeha mogli staviti znaci direktne proporcionalnosti.

4. Specijalizacija policijskih službenika angažovanih na poslovima finansijskih istraga, međuagencijska saradnja i neki praktični problemi

Suštinska različitost, koja dovodi do odvojenosti postupaka krivične i finansijske istrage, u suštini, proizvodi praktične posledice i u drugim segmentima koji se odnose na realizaciju aktivnosti usmerenih na istraživanje različitih elemenata krivičnog dela. Može se reći da je različitost postupaka neposredno utiče i na potrebu specijalizacije subjekata koji se bave finansijskim istraživanjima. S obzirom na činjenicu da se u krivičnim

⁴ U Nemačkoj faza krivične istrage prolazi dva stepena: (1) tzv. "tajnu istragu", u kojoj osumnjičeni ne zna da je pod istragom, i (2) tzv. "otvorena istraga", u kojoj je osumnjičeni obavešten da je pod istragom. Finansijske istrage uvek počinju od samog početka, tj. dok je u toku tajna istraga.

i finansijskim istragama radi o potpuno drugačijim okolnostima koje su predmet istraživanja, izvesno je da posedovanje znanja i veština neophodnih za rasvetljavanje okolnosti krivičnih dela koje se odnose na utvrđivanje krivice i okolnosti vezanih za ličnost učinioca neće nužno dati garancije da će i istraživanja finansijskih aspekata tog i drugih krivičnih dela biti korektno sprovedeno. Ovi činioci nužno se reflektuju i na poželjan profil policajca koji se pojavljuje u funkciji finansijskog istražitelja. Dok su kod istraživanja "klasičnih" okolnosti vezanih za krivično delo potrebna standardna kriminalističko-forenzička znanja i veštine, kod istraživanja tokova dobiti stečene krivičnim delima potrebna je druga vrsta specijalističkih znanja, koja su prvenstveno zasnovana na ekonomskim i računovodstvenim disciplinama.

Normativno-pravni okvir finansijskih istraživanja uglavnom opredeljuje policijske organe ili vladine agencije kao primarni subjekt njihove realizacije, samostalno ili pod kontrolom javnog tužioca. Zato je veoma značajno da ovi organi, ukoliko plediraju na uspešnost u istraživačkim poduhvatima, moraju imati u svom sastavu iskusan i kompetentan kadar, s profilima stručnjaka koji poseduju adekvatan nivo odgovarajućih specijalistička znanja i veština. Bowles i saradnici navode da kriminalci postaju sve efikasniji u prikrivanju imovine, što predstavlja veliki izazov za organe reda. Zbog toga, ukoliko ti organi žele da efikasnije upotrebe mogućnost oduzimanje ilegalne dobiti za otklanjanje nedostataka standardnih krivičnih sankcija, neophodno je da paralelno rade na razvoju forenzičko-računovodstvenih kapaciteta (Bowles et al., 2000: 547).

U inostranoj literaturi obično se govori o tzv. "multiagencijskoj saradnji" (*multi-agency cooperation*), koja podrazumeva zajedničko učešće više državnih organa i agencija u borbi protiv organizovanog kriminala, u svim njegovim segmentima, koja obuhvata i poslove vezane za istraživanje finansijskih tokova novca zarađenog kriminalnim aktivnostima. Bell, u tom smislu, pravi poređenje s angažovanjem stručnjaka odgovarajuće ekspertize od strane kriminalnih organizacija. Ako narko-karteli, kako navodi, koriste poslovne menadžere školovane na najboljim fakultetima, onda i organi suzbijanja kriminala moraju reagovati na isti način, kako bi uspeali da utvrde poreklo ilegalno stečenih sredstava (Bell, 2000: 20). Ovaj autor ukazuje na potrebu pažljivog utvrđivanja nivoa i vrste ekspertize potrebne za sprovođenje kvalitetnih finansijskih istraga, te zagovara tezu prema kojoj će multidisciplinarni tim sačinjen od policajaca, carinika, poreskih i trgovinskih inspektora, kao i veštaka računovodstvene struke, specijalista za informacione tehnologije i tužilaca, predstavljati pravo rešenje, kada je reč o preduzimanju istražnih radnji. Manning takođe ukazuje na neophodnu saradnju subjekata suzbijanja kriminala sa stručnjacima računovodstvene struke tokom realizacije finansijskih istraga, te navodi da je postalo vrlo jasno i očigledno da retko dolazi do gubljenja krivičnih sporova u predmetima u kojima su pomenuti subjekti delovali kao tim (Manning, 2005: VII).

S ozbirom da fenomen organizovanog kriminala i terorizma, u čijem kontekstu se najčešće pojavljuje istraživanje tokova kriminalne dobiti, skoro po pravilu podrazumevaju delovanje na teritoriji više država, multiagencijski pristup dobija i nove perspektive, materijalizovane u različitim vidovima prekogranične saradnje. Schneider i Hurst navode da je poslednjih godina postignut gotovo univerzalni konsenzus po pitanju potrebe za usvajanjem koordinisanog pristupa angažovanju usmerenom ka suzbijanju teških krivičnih dela i pretnji bezbednosti država, uz zajedničko delovanje vladinih agencija različitih država, uključujući subjekte suzbijanja kriminala, zakonodavne, upravne, vojne i organe nacionalne bezbednosti (Schneider, Hurst, 2008: 360). Ovakva saradnja pokazala se neophodnom, imajući u vidu da izvršavanje krivičnih dela iz domena organizovanog kriminala i terorizma obuhvata delovanje na teritoriji više jurisdikcija, uz istovremenu očiglednu ograničenost nacionalnih resursa namenjenih suzbijanju ovih pojava.

Međutim, pored uočene neophodnosti zajedničkih poduhvata i prednosti koje donosi multiagencijski pristup, u dostupnim stručnim i naučnim radovima identifikovani su problemi koji stoje kao prepreka na putu realizacije ovog koncepta. Le Beuf navodi da se stare navike usadne tokom osnovne obuke teško menjaju, te sarkastično iznosi primedbu da je, izgleda, manje značajno započeti "krstaški rat protiv organizovanog kriminala" nego naterati policijske odseke da saraduju (Le Beuf, 2001: 9). Još pre više od deceniju i po Levi i Osofsky su, takođe, zapazili da proaktivna saradnja među agencijama može postati izvor kritičizma (Levi, Osofsky, 1995: 41). Schneider i Hurst detaljno su analizirali probleme u saradnji različitih vladinih agencija na suzbijanju oranzovanog kriminala. Njihov rad pod nazivom "Prepreke zajedničkom pristupu u suzbijanju organizovanog kriminala" predstavlja istraživanje novijeg datuma koje identifikuje čitav niz problema koji se javljaju kao smetnja u radu, kako u smislu prepreka za njegovo započinjanje, tako i sprečavanje njegove pune efikasnosti u sistemima u kojima je uspostavljen (Schneider, Hurst, 2008). Pomenuti autori navode veći broj faktora koji loše utiču na saradnju među agencijama, kao što su strogo određene granice njihove teritorijalne nadležnosti, različit nivo ovlašćenja, rivalitet,⁵ rad policije zasnovan u prvom redu na statističkim podacima, kao i neadekvatna komunikacija i razmena informacija među akterima (Schneider, Hurst, 2008: 360). S druge strane, tipični problemi sa kojima se suočavaju zajednički timovi su odbijanje aktivnog učešća od strane pojedinih agencija, odnosno njihovo formalno učešće bez aktivnog doprinosa, elitizam, neadekvatna razmena podataka između aktera, kao i sukobi koji nastaju usled nedosledno definisanih ovlašćenja i zadataka agencija (Schneider, Hurst, 2008: 361).

Čini se da je u osnovi većeg dela prethodno pomenutih problema nedostatak međusobnog poverenja među pripadnicima različitih agencija. Istraživanja praktičnog policijskog postupanja pokazala su da bliska saradnja i lično poznavanje pripadnika jedinica za finansijske istrage s pripadnicima kriminalističke policije štedi vreme i energiju finansijskih istražitelja. Naime, u slučajevima dobre međuagencijske saradnje finansijski istražitelji ne osećaju potrebu da učestvuju u pretresanjima i drugim radnjama koje vrše kriminalistički policajci, jer smatraju da će posao biti dobro obavljen i bez njihovog učešća. Nasuprot tome, kada se pretresanje vrši od strane organizacione jedinice s kojom finansijski istražitelji nemaju blisku saradnju, oni joj se pridružuju (Levi, Osofsky, 1995: 61).

Rešenje većine nabrojanih problema moglo bi se pronaći u menjanju i usklađivanju sistema osnovne obuke stvarnim potrebama, s obzirom da je prethodno već ukazano da se ranije stečene navike teško menjaju. Takođe, trebalo bi aktivno i u dužem vremenskom periodu raditi na približavanju stavova rivalskih agencija i jačanju međusobne saradnje, prvenstveno od strane njihovih rukovodstava. Izvesno je da *status quo* protekom vremena neće doneti nikakav boljitak u međuagencijskoj saradnji, jer prepuštene same sebi, uz nedostatak sistemskih podsticaja, stvari obično teže od lošeg ka gore. Ukoliko se želi postići napredak u tom pogledu nesumnjivo mora uslediti aktivno delanje odgovornih rukovodilaca. Najpogodniji vid za prevazilaženje problema koji s praktične strane utiču na međuagencijsku saradnju je upravo sistem specijalističke obuke, putem koga se na najbolji način može delovati u željenom pravcu. Naravno, ovaj sistem nije svemoguć, te treba voditi računa i o drugim faktorima, kao što su uticaji sredine i ustaljenog načina rada, da bi se novostečeni metodi "primili" u praksi. U protivnom i sama obuka bi predstavljala bespotrebno trošenje vremena, kadrovskih i materijalnih potencijala.

⁵ Pomenuti autori, pozivajući se na izvore iz SAD, navode da se dugotrajno rivalstvo i minimalna razmena podataka između agencija nacionalne bezbednosti i istražnih agencija smatra jednim od razloga zbog kojih američke vlasti nisu otkrile, predvidele i sprečile terorističke napade od 11. septembra 2001 godine (Schneider, Hurst, 2008: 374).

5. Ostali faktori vezani za policijske službenike od značaja za uspešnu realizaciju finansijskih istraga

Dobra saradnja među subjekatima krivične i finansijske istrage, započinjanje finansijskih istraživanja u najranijim fazama po saznanju za krivično delo i pribavljenju korist, kao i nepohodna specijalizacija subjekata koji su angažovani u sprovođenju finansijskih istraga samo su osnovni preduslovi uspešnosti, a pored toga potrebno je delovanje niza drugih faktora kako bi se identifikovala nelegalno stečena imovina i preduzele mere za njeno obezbeđenje. Većina ovih faktora je direktno ili posredno vezano za policijske službenike iz reda finansijskih istražitelja. Poznavanje propisa i sposobnost njihove primene obično se podrazumevaju od strane aktivnih učesnika finansijskih istraga, ali se *faktor volje* javlja kao ključni element koji može značajno uticati na uspeh istraživanja i učiniti da sprega prethodno navedenih elemenata zaista i da očekivane rezultate. Zbog toga je poželjno da opšti interes, predstavljen u normativnom okviru, bude u saglasnosti s preovlađujućim uverenjima istražnih subjekata, tj. neophodno je da ovi subjekti imaju visok stepen uverenosti u svrhu i ispravnost onoga što rade. Nelen apostrofira čvrstu povezanost pomenutih elemenata i ukazuje na rezultate brojnih studija koje su označile element volje kao presudan (Nelen, 2004: 527). Kako navodi ovaj autor, implementacija novih zakonskih propisa osuđena je na propast ukoliko su opšti interesi u neskladu sa interesima i verovanjima službi koje sprovode zakon i interesima pojedinačnih službenih lica.

I pored svega, ispunjenje svih pomenutih pretpostavki, *per se*, ne mora uvek garantovati da će istraživanja sredstva na kraju biti i u svakom slučaju oduzeta, s obzirom na niz objektivnih okolnosti koje se mogu isprečiti na tom putu, kao i na činjenicu da je odlučivanje o krajnjem ishodu u ovom postupku povereno nezavisnoj sudskoj instanci. Praćenje tokova kriminalom stečene imovine mukotrpan je posao koji može biti praćen brojnim frustracijama. Istraživači koji su proučavali ovaj postupak, a naročito njegove praktične aspekte, bili su u prilici da primete odsustvo sistemskih podsticaja za efikasnije sprovođenje finansijskih istraga, čak i u onim pravnim sistemima kod kojih takva mogućnost predstavlja sastavni deo pravnog sistema skoro dve decenije. Komentarišući jedno takvo istraživanje, Levi i Osofsky zaključuju da se svi benefiti koje stiže osoblje angažovano u finansijskim istragama svode na osećaj zadovoljstva koje policija i tužioci dobijaju (a) usled dobro završenog posla protiv lukavih "protivnika" i/ili (b) usled izazivanja stresa privremeno onesposobljenih krijumčara zbog udaljavanja od "obrnog kapitala" (Levi, Osofsky, 1995: VI).

U istom radu, pomenuti autori govore o još nekoliko pretpostavki, odnosno preduslova, čije bi ostvarenje nesumnjivo doprinelo uspešnosti finansijskih istraga, kao i povećanju obima sredstava koja potiču od kriminala, a objekat su postupka istraživanja i oduzimanja. U iznošenju okolnosti koje bi mogle unaprediti postupak finansijskih istraživanja oni govore o merama i radnjama različitih subjekata (v. Levi, Osofsky, 1995: IX), koje bi, mada autori to ne čine, bilo moguće razvrstati u dve kategorije. Naime, radi se o pretpostavkama koje obuhvataju različite nivoe na kojima bi se trebalo operacionalizovati, od stratejskih do operativnih. Prvonavedenoj grupi pripadale bi sledeće pretpostavke: (a) stalna komunikacija između kreatora politike, odnosno političke elite, zakonodavca i subjekata odgovornih za implementaciju zakona i (b) razmatranje ideje o finansiranju jedinica za finansijske istrage i drugih subjekata za borbu protiv kriminala delom sredstavima dobijenim oduzimanjem imovine stečene kriminalom. U grupu pretpostavki koje imaju potencijal da na operativnom nivou unaprede efikasnost finansijskih istraga mogle bi se svrstati: (a) stalna komunikacija između nadležnih tužilaštava, sudova i policijskih jedinica, (b) standardizacija policijskog

materijala (dokumentacije) koji predstavlja ishod finansijske istrage, što bi znatno olakšalo posao tužiocima, sudijama i advokatima, zatim (v) edukacija policijskog kadra u oblasti finansijskih istraga, odnosno ranije već pomenuta specijalizacija i, na kraju, (g) izbegavanje odliva kadrova, naročito iskusnog i kompetentnog osoblja iz jedinica za finansijske istrage. Među preduslovima koje nabrajaju moguće je uočiti i jedan koji ne doprinosi neposredno jačanju kapaciteta u sprovođenju finansijskih istraga, ali doprinosi sagledavanju i proceni njihove uspešnosti, čime posredno može uticati i na njihov kvalitet, odnosno ukazati na potrebu za određenim izmenama, kako u propisima, tako i u praktičnom postupanju. Takvom bi se pretpostavkom moglo označiti usvajanje *jednoobraznih statističkih kriterijuma* koji se odnosi na finansijske istrage, što je jedna od osnovnih pretpostavki za bilo kakvu iole ozbiljniju analizu rada subjekata uključenih u njihovu realizaciju.

6. Zaključak

U realizaciji finansijskih istraga značajnu ulogu imaju istražni subjekti. Kada se govori o oduzimanju imovine stečene kriminalom vezanoj za krivični postupak, u većini pravnih sistema ovi subjekti dolaze iz reda specijalizovanih policijskih službi. Prethodno izložene opšte karakteristike policijske supkulture, kao i posledice koje proizvodi formalno ili neformalno rangiranje policijskih odeljenja, nužno se reflektuju na kvalitet interpersonalnih odnosa, a samim tim i na saradnju policijskih odeljenja "klasičnog" tipa s odeljenjima specijalizovanim za finansijske istrage. Ova saradnja je izuzetno bitna, jer u pojedinim predmetima više je nego značajno da "klasični istražitelji" pravilno uoče elemente koji ukazuju na postojanje imovine stečene kriminalom i da o tome obaveste specijalizovane službe zadužene za finansijske istrage. Ranije pomenuti animoziteti, kombinovani s nedostatkom znanja i/ili interesovanja, mogu predstavljati smetnju u tom smislu, pa je rešenje neophodno tražiti u pravilnom usmeravanju resursa od strane rukovodilaca u policijskim službama klasičnog tipa, kao i u adekvatnoj edukaciji njenih pripadnika o okolnostima značajnim za prepoznavanje "simptoma" koji ukazuju na postojanje ilegalno stečene imovine (u bilo kom obliku), odnosno njeno dalje kretanje. S druge strane, neophodno je relaksirati međusobne odnose opštih i specijalizovanih službi, što je prvenstveni zadatak rukovodilaca u tim subjektima, i ukazivati policijskim službenicima da se u pitanju različite metode borbe protiv istog zla. Značajan doprinos na tom planu mogu dati i zaposleni, s obzirom na to da stvaranje i jačanje interpersonalnih veza među pripadnicima pomenutih klasičnih i specijalizovanih odeljenja značajno olakšavaju buduću saradnju.

Dobra saradnja među subjekatima krivične i finansijske istrage, započinjanje finansijskih istraživanja u najranijim fazama po saznanju za krivično delo i pribavljenu korist, kao i preko potrebna specijalizacija subjekata koji su angažovani u sprovođenju finansijskih istraga samo su osnovni preduslovi njihove uspešnosti. Osim pomenutih, moguće je identifikovati još niz faktora objektivne ili subjektivne prirode, koji mogu imati uticaja na uspešnost u realizaciji finansijskih istraga, a koji su pomenuti u radu. Posebnu pažnju, naročito u kontekstu društava s nedovoljno razvijenim institucijama sistema i upitnom vladavinom prava zaslužuje faktor volje. Naime, poznavanje propisa i sposobnost njihove primene obično se podrazumevaju na strani aktivnih učesnika finansijskih istraga, ali se pomenuti faktor javlja kao ključni element koji može značajno uticati na uspeh istraživanja i učiniti da sprega prethodno navedenih elemenata zaista i da očekivane rezultate. Zbog toga je poželjno da opšti interes, predstavljen u normativnom okviru, bude u saglasnosti s preovlađujućim uverenjima istražnih subjekata, tj.

neophodno je da ovi subjekti imaju visok stepen uverenosti u svrhu i ispravnost onoga što rade. U suprotnom rezultati će izostati, a normativni okvir će se pokazati praznom formom, bez smisla i sadržine.

7. Literatura

1. Бановић, Б., Лајић, О. (2008). Улога полиције у поступку утврђивања имовинске користи стечене извршењем кривичних дела. *Ревија за кривиминологију и кривично право*, 46(2), 71-87.
2. Bell, R.E. (2000). Proving the Criminal Origin of Property in Money-Laundering Prosecutions, *Journal of Money Laundering Control*, 4(1), 12-25.
3. LeBeuf, M.-E. (2001). *Organized Crime and Cybercrime Criminal Investigations and Intelligence on the Cutting Edge*. Ottawa: Police Sciences School, Canadian Police College.
4. Bowles, R., Faure, M., Garoupa, N. (2000). Economic analysis of the removal of illegal gains. *International Review of Law and Economics*, 20 (2000), 537-549.
5. Бошковић, Г., Маринковић, Д., (2010). Финансијске истраге у сузбијању организованог криминала. *НБП – Журнал за криминалистику и право*, 2(XV), 87-100.
6. Vettori, B. (2006). *Tough on Criminal Wealth - Exploring the Practice of Proceeds from Crime Confiscation in the EU*. Dordrecht: Springer.
7. Голобинек, Р., Вуичић, А., Трнинић, Д., Богић, Ј., Миловановић, М. (2006). *Финансијске истраге и одузимање имовине стечене кривичним делима – приручник за припаднике полиције и правосуђа*, Стразбур: Савет Европе.
8. Илић, Г. П., Бановић, Б. (2007). Међународни стандарди одузимања имовине стечене криминалом и домаће законодавство, *Правна ријеч*, IV(12), 299-317.
9. Laudati, A. (2007). Il sistema di contrasto alla ricchezza illecita nella legislazione europea. *International Conference on Asset Forfeiture*. Belgrade: Special Prosecutor's Office Belgrade, US Department of Justice OPDAT & US Embassy of Belgrade, OSCE – Mission to Serbia.
10. Levi, M., Osofsky, L. (1995). *Investigating, seizing and confiscating the proceeds of crime*, London: Home Office Police Department.
11. Manning, G. A., (2005). *Financial Investigation and Forensic Accounting*. Boca Raton: CRC Press, Taylor & Francis Group.
12. Милосављевић, Б. (1997.) *Наука о полицији*. Београд, Полицијска академија.
13. Nelen, H. (2004). Hit them where it hurts most? – The proceeds-of-crime approach in the Netherlands. *Crime, Law & Social Change*, 41(5), 517–534.
14. Prichard, S. (2007). A suggested methodology for estimating the value of criminal assets available for seizure. У: *Organised crime: revenues, economic and social costs, and criminal assets available for seizure - Home Office Online Report 14/07 (52-77)*. London: Home Office.
15. Schneider, S., Hurst, C. (2008). Obstacles to an integrated, joint forces approach to organized crime enforcement – A Canadian case study. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 31(3), 359-379.
16. Council of Europe (2005). *Organised crime situation report 2005 – Focus on the threat of economic crime*. Strasbourg: Council of Europe.

POLICE SUBCULTURE'S IMPACT ON THE EFFICIENCY OF FINANCIAL INVESTIGATIONS⁶

Summary

The overall progress of society, as well as socially damaging phenomena which society confronts in an institutional manner, is increasing and complicating the police apparatus. However, in the context of dealing with activities aimed at gathering information and evidence related to criminal offenses, including offenses in the sphere of organized crime and corruption, and research trends of property acquired with those works, takes special attention to the role of the Criminal Investigation Department, or its organizational units specialized in the fight against organized crime, or other specialized bodies. The interactions of various factors within the police service and outside, which find the origin of activity in the same mission, are a potential source of disagreement, and it emphasizes the characteristics of the police profession, and the associated subculture. This paper analyzes the general characteristics of the police profession that can have repercussions on the efficiency of financial investigations and the necessary conditions that favor their success, and processes in which police officers involved in financial investigations are exposed to, in order to improve efficiency. Also, the paper identifies other circumstances, at the strategic and operational level, which can significantly affect the results achieved in the investigation process.

Good cooperation among the subjects of criminal and financial investigations, starting financial investigations immediately after getting information about the crime and the assets obtained, and specialization of investigative subjects are only basic elements needed for success in financial investigations. Besides these, it is possible to identify a number of objective or subjective factors, which may affect the success of the implementation of financial investigations, which are mentioned in the paper. Special attention, especially in the context of societies with underdeveloped institutions and the questionable rule of law, deserves the will factor. Aforementioned factor emerges as a key element that can significantly affect the success of the research team, and indeed the expected results. It is therefore desirable that the general interest, presented in the normative framework, is consistent with the prevailing beliefs of research subjects, i.e. it is essential that these entities have a high degree of belief in the purpose and validity of what they do. Otherwise, the results will be absent, and the regulatory framework will appear as an empty form, without meaning and content.

---

⁶ This paper is the result of the realisation of the Scientific Research Project entitled „Development of Institutional Capacities, Standards and Procedures for Fighting Organized Crime and Terrorism in Climate of International Integrations“. The Project is financed by the Ministry of Education and Science (No 179045), and carried out by the Academy of Criminalistics and Police Studies in Belgrade (2011–2014).